

בנים בנות

מגדר, סטריאוטיפים

רציונל

הפעילויות המוצעות בפרק זה באות לבחון את ההתייחסות החברתית השונה כלפי בנות וכלפי בנים. מדובר בבדיקת תהליכים המבנים חברתית דימויים של גבריות ושל נשיות באופן סטריאוטיפי, תהליכים המנציחים דעות קדומות ואי-שוויון. הבנייה חברתית זו מעבירה מסר של אחידות ביחס למה שמקובל כ"זהות נשית" ו/או כ"זהות גברית", ולא נותנת מקום לריבוי אפשרויות של נשיות וגבריות כפי שקיים במציאות. כך, לדוגמה, תוצג הנשיות כמבוססת רק על תכונות כגון: התחשבות באחר, כניעות ופגיעות, למול הגבריות כמבוססת רק על תכונות כגון: אסרטיביות, הישגיות, ביצועיות, כוח ומנהיגות. החינוך להכרה בריבוי זהויות ואפשרויות התנהגותיות מאפשר הרחבת היכולות האישיות של כל אחד ומחנך לליברליזם, לקבלת האחר ולשוויון זכויות בסיסי של כל אחד ואחת בחברה.

ההבניות החברתיות והמסרים של אחידות ביחס לנשיות ולגבריות, מתחילים במשפחה כבר בשלב ההיריון או מיד לאחר הלידה, החל בבחירת צבעי החדר והבגדים, וכלה בשפה ובציפיות להתנהגות בהווה ובעתיד. במשך הזמן נוספים למסרים העוברים במשפחה מסרים ממערכות החינוך - אם ברמה הגלויה ואם ברמה הסמויה. כך, לדוגמה, עדיין קיימת בבתי-הספר נטייה לתת לבנים חיזוקים סביבתיים ביחס ליכולותיהם והרשאה חברתית להיות פעילים, בעוד שבנות מקבלות חיזוקים ביחס לצייתנות ("התנהגות טובה"), שיתוף פעולה, סדר וניקיון.

מטרת השיעורים הבאים היא לבנות תהליכים המצליחים להתרחק מן התפיסות המגדריות המסורתיות, לבחון אותן ולבסס התייחסות ליברלית ומקבלת לנשיות ו/או לגבריות. בתוך תהליכים אלה ניתנת האפשרות לבנות ולבנים לבטא את מחשבותיהם ורגשותיהם, ולפתח חשיבה ביקורתית על מסרים מפלים ובלתי שוויוניים. בכך הופך בית-הספר לכוח מניע לשינוי חברתי, כשהוא מציב במרכז מושגים של שוויון ודמיון בין המינים.

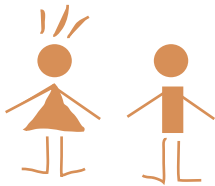
מטרות

התלמידים:

1. יכירו את ההתייחסות המגדרית כלפי בנות וכלפי בנים - המשמעות החברתית של להיות בת או בן בחברתנו.
2. ילמדו לזהות סטריאוטיפים מגדריים (מינניים) הקיימים בחברה, ואת משמעותו של המחיר שהם גובים משני המינים ובמיוחד מבנות.
3. יפתחו מודעות לכך, שבכל אדם - אישה או גבר - ישנם חלקים "נשיים" ו/או "גבריים" - בו-זמנית, כחלק מפיתוח הכרה עצמית.
4. ילמדו להכיר רפרטואר רחב של חלופות קוגניטיביות, רגשיות והתנהגותיות, במטרה להציג תפיסה של ריבוי זהויות אפשרי.
5. יוכלו לפתח סובלנות וקבלה כלפי השונות בין בני האדם.

השיחה הראשונית עם הילדים בנושא סטריאוטיפים תתייחס למציאות חייהם היומיומית, ותנסה לזהות מקומות של שינוי שבהם מסתמנת "שבירה" של סטריאוטיפים אלו, וכיצד היא באה לידי ביטוי. היות שאנו חיים במציאות מורכבת המאפיינת בשניות (דואליות), ניתן לצפות לריבוי של עדויות כבר בתחילת התהליך, המתארות מגוון התנהגויות נשיות וגבריות. יחד עם זאת, יש לשים לב, הן למה שנחשב "מקובל" על-ידי הילדים, והן למה נחשב "שונה" או "לא מקובל", ולאפשר הזדמנות לחשיבה ביקורתית על הנושא. עיקרו של שיעור זה הוא בהבנת המציאות שלא במושגים של "שחור ולבן" אלא בגיוון הרב שבה. יחד עם זאת, ניתן להראות, שלחוויות הסובייקטיביות והאישיות של "להיות בת או בן" יש מכנה משותף, הקשור לדרכים שבהן נתפסות ומובנות זהויות נשיות וגבריות בחברה.

במפגש זה תינתן לתלמידים הזדמנות לבחון את המציאות החברתית-הכיתתית, ואת קיומם של סטריאוטיפים מגדריים (מינניים) בקרב חברת הילדים. התלמידים יבדקו יחדיו את היתרונות והחסרונות בקיומם של סטריאוטיפים מול החלופות המחשבתיות, הרגשיות וההתנהגותיות האפשריות.

מהלך:

1. איך את יודעת שאת בת? איך אתה יודע שאתה בן?

כל אחד יכתוב על גבי דף אישי את הביטויים להיותו בת או בן. לאחר מכן יתחלקו התלמידים לקבוצות קטנות וכל קבוצה תרכז את התשובות על גבי דף קבוצתי. הקבוצה הקטנה תנסה לצנות על השאלות:

- מה מאפיין בנות (על-פי התשובות)?
- מה מאפיין בנים (על-פי התשובות)?

2. במליאה:

תשובות הקבוצות הקטנות תרוכזנה על גבי הלוח בשני טורים: האחד - מה שמאפיין בנות, והשני - מה שמאפיין בנים. **ניתן לסמן בעזרת מַצְבָּעִים (טושים) התנהגויות דומות או זהות, וכן התנהגויות שונות.** סיפוי ראשוני זה יקל על הדיון לאחר מכן.

3. לאחר איסוף המידע יתקיים דיון כיתתי שיכלול את הנקודות הבאות:

- האם היו תשובות שמציעות אפשרויות של **מגוון-דמיון** או **התחלפות**? (בת מתנהגת בדומה לבן, או בן שמתנהג בדומה לבת, או בן/בת שמתנהג/ת כל פעם בדרך אחרת - "נשית" ו/או "גברית").
- תנו דוגמאות לאפיונים שהעליתם לכל האפשרויות.
- מה דעתכם על **שונות** זו? איך מקבלת אותה **חברת הילדים**? מה אומרים על כך **ההורים**?

■ **למי קל יותר להתחלף? למי יש יותר חופש לשינוי - לבנות או לבנים? או האם זה דומה? מדוע?**

4. בחלקו האחרון של השיעור, או לקראת השיעור הבא, יכינו התלמידים על גבי שמינית בריסטול (בקבוצות חד-מיניות קטנות, עד 8 ילדים בקבוצה):

“להיות בת זה לא רק...”

“להיות בן זה לא רק...”

5. **לאחר הכנת החומרים יציגו התלמידים את עבודותיהם - ניתן לתלות על הקירות או להניח על הרצפה במרכז החדר.**

6. התלמידים יצפו בתוצרים. ייערך **דיון מסכם** של השיעור: הדיון יכלול את התשובות לאפשרויות של **ריבוי מאפיינים מול אחידות** (מיעוט מאפיינים ושחירה על מאפיינים קבועים) כחלק מגמישות תפיסתית ומהתנצרות מערכים מסורתיים נוקשים ביחס לנשיות ולגבריות.

למורה,

כדאי לרכז את ה"תוצרים" בסביבת עבודה בכיתה העוסקת בנושא כישורי חיים. מומלץ להוסיף שם שני כרטיסים ריקים, שעליהם ניתן לרשום במהלך השבוע - עד לשיעור הבא - מחשבות נוספות בנושא (ניתן לתת תזכורות קצרות לאפשרות להוסיף במהלך השבוע. חשוב לבדוק אחרי שבוע אם נוספו דברים ומה הם מכילים, ולהתייחס אליהם).

מפגש זה הוא המשך לשיעור מספר 9 מבחינה רעיונית ותכנית. ייתכן שהשיעור יארך מעבר ל-45 דקות, וכדאי להביא זאת בחשבון.

מהלך:

1. הקבוצה תתחלק לקבוצות חד-מיניות על-פי גודל הכיתה.
 2. חצי מהקבוצות (למשל 2 מתוך 4 קבוצות) יקבלו גיליון אחד ובו טבלה עם שני טורים: מצד אחד "טוב להיות בת" ומצד שני - "טוב להיות בן". כל תלמיד בקבוצה ישלים את ההיגדים ביחס לשני המינים, על-פי תפיסתו, ויקפל את הגיליון כך שלא יראו מה כתב/ה. לבסוף תתקבל "מניפה" הכוללת את היגדי כל התלמידים/ות בהקשר זה.
 3. החצי השני של הכיתה - (שתי הקבוצות האחרות) יקבלו גיליון נוסף שתהיה בו גם טבלה עם שני טורים: מצד אחד יהיה כתוב "קשה להיות בת" ומצד שני "קשה להיות בן". שוב, כל תלמיד/ה יכתוב את דעתו/ה ויקפל לאחר מכן את הדף. כך תתקבל "מניפה" נוספת של שתי הקבוצות, הכוללת את התייחסויות התלמידים לקשיים אפשריים בלהיות בת או בן.
 4. המורה תזמין נציג/ה מכל קבוצה להציג את הדברים שנכתבו, והם יועלו על-ידיה על הכתב בעזרת 2 בריסטולים תלויים על גבי הלוח. בריסטול אחד ירכז את היתרונות בלהיות בת או בן, ואילו השני את הקשיים ו/או החסרונות.
- הדברים שרוכזו על-ידי המורה יחולקו לקטגוריות, כגון - יתרונות/חסרונות בסביבת החברים, במשפחה, בלימודים...

5. דיון כיתתי

שאלות לשיעור מוחין:

- מה דעתכם על הממצאים שאספנו - מהם היתרונות המרכזיים בלהיות בת או בן? מהם הקשיים/החסרונות?
- מה לדעתכם עדיף - להיות בת או בן? מדוע? הסבירו את עמדתכם?
- האם ישנם דברים שניתן לפי דעתכם לשנות? מה למשל הייתם בוחרים לשנות? מה הייתם מעדיפים להשאיר אותו דבר? מדוע?
- מה ניתן לעשות בכיתה שלנו כדי שבנים ובנות יאפשרו לעצמם לבטא התנהגויות יותר מגוונות?

למורה,

כדאי להשאיר את הבריסטולים תלויים בסביבת העבודה המתאימה, כך שהילדים יוכלו לשוב ולהרהר בהם במהלך השבוע. כמו כן, אם הילדים מוכנים, ניתן לתלות את ה"מניפות" שנכתבו. וזאת, במטרה לשוחח עמם שוב - כאשר יינתן - על מחשבותיהם ועל הרהוריהם בנושא.

מפגש מס' 11 לחיות בעולם של פרסומות

הסביבה החברתית בת-זמננו היא סביבה של דימויים ביחס להצלחה - כלכלית, השכלתית, מינית ועוד. זהו עולם שבו הפרסומות לוקחות חלק פעיל ביצירת דימויים המשתנים תדיר, והמשפיעים על כולנו ברמה התודעתית. אנו מפנימים ייצוגים אלו ומנסים להתכוון אליהם - במודע או שלא במודע - במהלך חיינו. לנוכח מרכזיותו של עולם הפרסום בחיינו, יש ללמד ילדים מגיל צעיר לפתח הסתכלות ביקורתית על הדברים שאליהם הם נחשפים, ולהיות מסוגלים להבחין במסרים שגויים ו/או מסולפים. מסרים אלו - בהקשר הנדון כאן - יכולים לחזק חשיבה מגדרית סטריאוטיפית, ולכן חשוב ללמוד לזהותם, יחד עם פרסומות המשקפות תהליכי שינוי חברתיים וריכוך חלוקת התפקידים המסורתית.

מטרת מפגש זה היא יצירת שיח המלמד חשיבה ביקורתית על עולם הפרסום ועל האשליות הגלומות בו. ייבדקו ייצוגים נשאים של הצלחה, כפי שמוצגים על-ידי התקשורת בכלל והפרסום בפרט, תוך יצירת דיאלוג על "מה מתאים לי ומה לא"... במפגש זה נתייחס למסרים בלתי שוויוניים שאינם מכובדים בפרסומות, תוך העברת מסר ערכי ברור של שלילת מסרים אלו.

חומרים

- עיתונים
- מספרים
- דבק
- מצבעים (טושים)
- צבעים

מהלך:

1. **קולאז' פרסומות:** הכיתה תחולק לקבוצות קטנות (קבוצות מעורבות בנים בנות). התלמידים יתבקשו ליצור **קולאז'** הכולל שני סוגים של פרסומות באופן הבא:

פרסומות המשקפות **תפקידי מגדר מסורתיים** (כגון: בנות המפרסמות בגדי ים, מוצרי ניקיון ומכוניות, בנים המפרסמים פעילות ספורטיבית, משקאות אלכוהוליים וכדומה).
פרסומות המשקפות **שינוי של תפקידי המגדר** (אבא שמנקה או מבשל, אימא שמשחקת כדורסל או במשרד...).

אפשרות חלופית:

צפייה בסרטי פרסומות: המורה תביא קלטת/דיו.די/דיסק של המחשב, ותשקף פרסומות שאותן הכינה מראש באופן דומה, תערוך דיון מקדים כפתיחה לנושא, ורק לאחר מכן יצרו הילדים קולאז' משל עצמם.

2. דיון במליאה:

- מהם הדימויים המרכזיים הנקשרים לתפקידים חברתיים של בנות?
- מהם הדימויים המרכזיים הנקשרים לתפקידים חברתיים של בנים?
- מה מעורר בכם הסכמה?
- מה מעורר התנגדות?
- אילו דימויים חלופיים מוצגים בפרסומות לבנים ולבנות? במה מתבטא השינוי? מה דעתכם על דימויים חלופיים אלו?

הצעה נוספת

אם נותר זמן, או כאפשרות לשיעור נוסף בנושא:

המורה תבקש מהתלמידים לנסות לחשוב בזוגות על סיסמאות פרסומת קצרות שיכולות לבטא את השינוי בתפקידי בנות-בנים, נשים-גברים.

מפגש מס' 12-13 זו כבר לא אגדה...

הסיפור "זו כבר לא אגדה" מאת גאולה אלמוג* יסכם את רצף הפעילויות שהוצע לעיל.

הסיפור מאפשר לדון בדרך הומוריסטית אך ישירה בנושא הסטריאוטיפים המגדריים השונים של תפקידי בנים ובנות בחברה, ולהכיר גבריות ונשיות "אחרות" באמצעות הנסיך ופמינה. הסיפור מאפשר פתיחתו של דיון על זוגיות וקשר שוויוניים בכלל, ובין המינים בפרט.

מומלץ לחלק את הטקסט לשלושה חלקים. בכל חלק מובאות שאלות לדיון ולמחשבה בכיתה.

תקציר הסיפור

גיבורו של סיפור זה - הנסיך - אינו רוצה למלא אחר הציפיות ממנו ביחס לתפקידים גבריים מסורתיים. הוא לומד מנשים אחרות בחייו (החדרנית, המנקה והטבחית) את התפקידים ה"נשיים" של מטלות הבית, ואוהב אותן מאוד. מכיוון שהחברה מתקשה לקבל זאת, ובמיוחד הדור המבוגר הכולל את אביו המלך ויועצי החצר שלו, הוא יוצא לחפש לעצמו כלה, שאותה הוא מוצא בדמותה של פמינה, שאף היא כמוהו - אינה כמו כל בני מינה. יחד הם מתכננים את זוגיותם שתהיה מבוססת על שוויון, כבוד ודיאלוג מתמשך.

מהלך:

שאלות לדיון כיתתי - על-פי חלקי הסיפור:

העבודה עם התלמידים על הסיפור תיעשה בכל פעם על חלק אחר של הסיפור. יש לעצור את הקריאה בתום כל חלק, לערוך משחק תפקידים ודיון, ואחר-כך להמשיך לקרוא את סוף הסיפור.

1. החלק הראשון: תפקידי מגדר - גברים ונשים (שאלות 1-4 שאלות תוכן)

- בחלק הזה נתייחס לחלקו הראשון של הסיפור, שבו מסופר על ילדותו של הנסיך בארמון:
 - בהקשר זה נשאל: מה למד הנסיך לעשות? ומי לימד אותו את עבודות הבית השונות? מה הוא עשה אחרת?
 - מה מצופה ממנו כגבר (וכנסיך)? קשרו את תשובתכם לתפיסות גבריות הרווחות בחברתנו גם היום.
 - כיצד נתפסה התנהגותו בעיני אחרים? במיוחד חכמי הארמון? איזה קול הם מייצגים? מדוע נבהלו כל כך מהתנהגותו?
 - איזו משמעות הייתה לעובדה שהנסיך לימד את חבריו לעשות מלאכות בית שונות, כגון לבשלק?

* סתוך הספר: "נסיכה על סוס", בעריכת ד"ר מירי ברוך.

שאלת מחשבה מסכמת:

- הנסיך מציג אפשרות ל"גבריות אחרת, חדשה"... מהם הרווחים שלה? מה יכולים להיות ההפסדים עבור הגברים?
2. ערכו **משחק תפקידים בין הנסיך לבין אביו** (אפשר לשתף בו נציג של חכמי החצר). איזה דיאלוג יהיה שם לדעתכם?
3. ערכו משחק תפקידים **בין הנסיך לבין אימו**. איזה דיאלוג יהיה שם? על מה מתבסס ההבדל?

הנחיות למשחקי תפקידים:

משחק התפקידים - מומלץ לבחור בכל פעם ילדים אחרים לתפקידים. לעיתים, כדאי גם להחליף בין המינים - בנות ישחקו את תפקיד הנסיך, ולהפך.

המשתתפים במשחק התפקידים ישבו במרכז החדר.

המשחק צריך להיות פתוח לתגובות ספונטניות של התלמידים הצופים.

יש לערוך לפני שקוראים את המשך הסיפור (למשל, תשובתה של פמינה להצעת הנסיך) כדי לא לחסום את האפשרויות השונות למענה ולמחשבה.

ניתן גם **להחליף שחקנים** תוך כדי עבודה, בכדי ליצור הזדמנות לדיאלוג אחר.

משך המשחק כולו כ-3 דקות בלבד. יש לזכור, שמשחק התפקידים הוא בבחינת **מעורר** לדיון שיערך בעקבותיו.

לאחר מכן - יש לשאול את **השחקנים**:

כיצד הרגשת?

מה חשבת?

מדוע ענית כך וכך.....

בשלב שני יש לפנות אל **הצופים** - הכיתה - ולבקש את התייחסויותיהם.

חשוב להזכיר לילדים, לא להעיר הערות על איכויות משחק או על השחקנים עצמם.

לבסוף, **יש להמשיך לקרוא את הסיפור** יחד עם תשובתה של פמינה, ולבדוק אם היו פערים בין התשובות בכיתה לבין זו שלה, אם כן - מהם? כיצד מרגישים הילדים ביחס לתשובה שבסיפור?

4. החלק השני: בחירת בן/בת זוג

בחלק זה אנו מתוודעים לחלקו השני של הסיפור - שבו מתקיים הסע של הנסיך **לחיפוש אחר גורלו ופגישתו עם פמינה**.

שאלות לדיון בכיתה: (שאלות 1-3 - שאלות תוכן)

■ מדוע נשלח הנסיך לחסע?

■ מה משמעות שמה של פמינה?

■ עד כמה **שונה** פמינה מדמות האישה המסורתית? מה דעתכם על כך?

שאלת מחשבה מסכמת:

■ איך אתם מסבירים את בחירתו של הנסיך בפמינה?

5. ערכו משחק-תפקידים בין הנסיך לפמינה על הצעת הנישואין שלו...

6. **החלק השלישי: דיאלוג ראשוני על הזוגיות החדשה**

חלק רפלקטיבי, לסיום ולסיכום הפעילויות:

- מה **מציע** הנסיך לפמינה?
- כיצד אתם מבינים את **תשובתה**?
- מהו ה**שינוי** המשמעותי בתשובתו השנייה של הנסיך על "כיצד תיראה הזוגיות ביניהם"?
- מה **אתם חושבים-מרגישים** ביחס לתשובה זו? האם זו זוגיות שאתם רואים סביבכם?
- חשבו על משמעות ה**כותרת** - "זו כבר לא אגדה"...

מסרים חשובים בדיון:

- ה**נסיך** מייצג **גבריות אחרת**, ליברלית יותר, זו שאינה מתבססת על תפקידי מגדר גבריים מסורתיים. לימוד מלאכות הבית, שנעשה על-ידי נשים, והנאתו מהן, הם פריצת גבולות של ציפיות והגדרות תפקיד חברתיות.
- הבהלה שעורר בקרב החכמים היא **בהלתם** של מי שנמצאים **בשלטון** זמן רב וחוששים לפגיעה ו/או לאובדן זכאותם.
- **פמינה** מייצגת **נשיות אחרת**, זו שאינה נשענת על ציוויים מגדריים (מינניים) מסורתיים של נשיות כנוצה, נקייה ומסודרת.
- הנשים המוצגות בסיפור הן נשים פעילות, שיש להן מה ללמד, מה לתרום... **המלכה** האם מביעה נכונות לשינוי ולפתיחות, המודגשים במיוחד סול שמרנותם של **המלך** וחבר החכמים שלו.
- ה**בחירה הזוגית** מתבססת על דיאלוג, תאום ציפיות והבנה.
- החשיבה על סוג הקשר הזוגי ואיכותו, נעשית תוך כדי דיבור משותף והתחשבות בצרכים הדדיים. זהו קשר אחר, שבו מתבסס ה**דיאלוג הזוגי** על הדגשת הכוחות של כל אחד מבני הזוג, ולא על חלוקת תפקידים מסורתית.

הערה,

הפעילות עם הסיפור יכולה לארוך שיעור כפול, ויש להביא זאת בחשבון בתכנון הזמן. אם אין אפשרות להקדיש לו משך זמן ארוך יותר, אפשר להסתפק בקריאת הסיפור (כ-6 דקות), ולשאול שאלות תוכן אחדות (תלוי ברמת הכיתה), כשעיקר הפעילות יתמקד במשחקי התפקידים ובחלק הרפלקטיבי. חשוב לסכם את הפעילות בעזרת התלמידים - הן ביחס לנושא הזהות המגדרית והן ביחס ליצירת הדיאלוג הזוגי (או אחר) המושתת על תקשורת הדדית.